

Fodor András és Vekardi László barátságáról

Fodor András műveiben, levelezésében, naplóiban nemcsak irodalomtörténések, hanem történészek is bőséges korra- és a kor emberére jellemző forrást találnak. Korán felismerte: a *kommunikáció* mint univerzális információcsere (jel, adat, tudás) különösen az értelmiségi életben nélkülözhetetlen, létfontosságú. Kommunikációjának fontos motivációja volt a barátság. Költőként, esszéíróként is az univerzális látásmód jellemezte. Tudta: a XX. század „létből kivett” embere érezte legtragikusabban az emberi lét esetlegességét. Ezért vállalta és újította meg lírájában, naplóírásában, levelezésében az idejétmúltnak kiáltott szerelmi költészetet, a barátság témakörét is.

Fodor András kommunikációja bizonyítja: a *com+unio* etimológiáját, hogy a kommunikációban kapcsolatfelvétel, kapcsolattartás, sőt lelki egységre törekvés nyilvánul meg. A lényeg: *cum+munus: együttes feladatvállalás!* (*Munus*: kötelesség, feladat, hivatal, állás, szolgálat, szolgáltatás, adó, teher; szívességből, tiszteletből végzett szolgálat, szívesség, végső tisztesség, temetés; ajándék, adomány.)

Fodor András és Vekardi László egymást mélyen tisztelő, egymásnak, eredményeiknek őszintén örülni tudó emberek. A barátságukról úgy kell szólni, ahogyan a tárgy megköveteli és megérdemli: *szépen, emberül*. A barátságról beszélni olyan, mint egy lelki lakomán részt venni. *Plutarchos* a lényegre mutat rá: *„Bizonyos, hogy életünk boldogságának és tisztaságának nagy része függ attól, hogy miképp választjuk meg barátainkat. Ha rosszul választjuk meg őket, elkerülhetetlenül le fognak rántani bennünket, ha jól, fejleszteni fognak.”*

A jó barát tudja és barátjával is tudatosítja Weöres igazát: *„Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás: alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra.”* Illyés Gyula szellemében elvárható a jó baráttól annak tudatosítása, hogy *„A tebenség nem afféle ajándék, amellyel sarokba lehet vonulni magánüdvű szeszortyíngatásra. Kölcsön az, letét, amelyről számadást az Isten vagy az ördög vár...”*

Fodor András *Vers a fűszálról* címen – Vekardi László életének igen súlyos időszakában –, az óriási tudása ellenére is hányatott sorsú jóbarátnak mélységes szolidaritást és felelősséget kifejező verset dedikált: *Vers a fűszálról*. A költőnek „az emberi ügyek örök hánytorgatása” helyett azt ajánlották, írjon verset inkább a fűszálról. Vekardi szikár vonásaiban, tú-keskeny alkatában ismerte fel *„a legkülönb fűszálat”*: *„Tőle tudom, milyen az ember, / akit éhsége éltet, / a mindenség terbe alatt / miként lesz egyre igazabb, szerényebb; / hogy míg a lét törvényeit / tornyozza roskadásig, / homloka bástyája alól / nyitott ablak világít.”* A kegyetlen léthelyzet gyöttrő kérdései: *„Te, ki mindenkié lehetnél, / mért vagy oly árva-magad? (...) Ki zokszó nélkül vennéd szivedre / alázttársok testvéreseit, / miért nem törbetsz ki sorsod gyűrűjéből? / Miért nincs aki segít?”*

A kivételes tehetségű és emberségű barátért kiáltványt szerkesztene, szót emelne, de „megfullad minden érv, / nem kondul vissza hang”. Az óriási tudású, műveltségű Vekkerdi László nyelvtudása révén is „világgá mehetne”, máshol boldogulhatna, de ő erre az ötletre mosolyogva válaszol: „*Nekem csak itt van jogom*”. „*Csak elgyötört szemében él tovább / mindenható derű*”, alakja és természetese a füvet példázza, amely levágva, letaposva is újránő. Fodor András a költemény végén a nyomdai tördeléssel is jelzi a máig érvényes intelmet: „*Ha látjátok az utcán / forduljatok meg utána, / Keresztként föl a nyakáig nőttek / makacs vállcsontjai. / Nézzétek félve: / Krisztus jár közöttünk, / s mi nem tudtuk megváltani.*”

Nem feltétele a barátságnak a hiánytalan és hibátlan kölcsönösség, hogy a barátok egymásnak minden jótettet és figyelmességet viszonzozzanak. A barátság mindig attól lesz erős, ha jobba is tudja tenni az embereket. A turáni átok, a magyar széthúzás okai között döntő, hogy éppen a lelkibarátság, a nemes barátság feltételei mentek veszendőbe társadalmunkban.

Megráz bennünket mindaz, amit költőink az árulásról, társaságbeli titok megszegéséről, a besúgásról, a hűtlenségről, hálátlanságról, kígyó-béka-beszéd-ről, a barátság meggyilkolóról mondanak. Veszteségeink óriásiak, a „*Testvér testvért, apát fiú elad*” jajszava Márainál is tovább él. Vörösmarty szinte a „metafizikai mámor” magasába emelkedik, amikor a *hűtlen barátság által ütött sebekről* szól.

Márai szenvedélyesen szól a *Füves könyvben Arról, hogy az árulót nem kell sajnálni*. A „*bidegen kitervelt árulás bűnét*” tartja a leginkább égbekiáltónak, az indulatból elkövetett gyilkosságnál is rettenetesebbnek, mert „*a gyilkos legtöbbször bitóra megy. De az áruló kezébe szorongatja, az áruló szemébe néz, terveid faggatja, veled sóhaj, nyög, fogadkozik. Az árulónak ne bocsáss meg soha. Az árulónak ne irgalmazz. Aki egyszer elárult – férfi vagy nő, mindegy – annak számára nincs többé vizsga, mentség, feloldozás. Számúzzed életedből. Résztét nélkül nézzed sorsát. Közösségben és magánéletben ő az utolsó ember, nincs mentség számára.*”

A megbocsátás azonban kötelező, akkor is, ha néha igen nehéz. A megbocsátás a vétkét bevalló, büntudatot érző, megjavulni akaró embernek szól, nem pedig a vétkének. Ítélni, persze, a Mindenható joga, az ő színe előtt mindannyian bűnösök vagyunk... A barátság megköveteli a szembenézést múltunkkal, felelőségünkkel, sürgető tennivaló, mely kötelez bennünket a kiengesztelődésre, akkor is, ha annak folyamata drámai.

A barátság ismervei: a szeretet, a lelki vonzalom, biztonság és öröm. A lelkibarátság törvényeit a szeretet hatályosítja. A tisztelet a barátság alapvető ékessége. Tudom, nem vagyunk angyalok, tévelygő bárányok vagyunk, de ne legyünk birkák! Vannak „*oves morbidae*”, beteg báránykák, meg „*ficti*” típusúak is, akik csak látszatra, színre vesznek részt a közös munkában.

A lelkibarátságot éltető szeretet sosem szűnik meg. Ilyent csak kevés emberrel köthetünk, de azok barátsága közös kincsünk. Aki csak földi és anyagi dolgokban keres nyugalmat, csak kint és fájdalmat talál. A bölcs ember lelkibarátságot épít, amelynek fundamentuma a lélek: kősziklája: az Isten. Amint *Áprily Menedék* című versében megfogalmazta: „*S mikor völgyünkre tört az*

áradat / S már a hegy se volt, mely mentő csúccsal intsen, / Egyetlenegy kőszikla megmaradt, / Egyetlen tornyos sziklaszál: az Isten.” Isten a szeretet és a barátság is! „*Aki a barátságban marad, az Istenben marad és Isten őbenne.*”

Pál apostol: „A jó harcot megharcoltam, a pályafutásomat befejeztem, a hitet megőriztem.” Vekerdi László egész életében az egyetemes kultúra, a világtudomány, a magyar kultúra és szellemi élet legkiválóbbjaival dialogizált, tárgyalgott a legmagasabb színvonalon. Sok embernek szerzett örömet, reményt, megerősítést, bátorítást adott. Azt köszönöm Vekerdi Lászlónak, hogy minden találkozáskor éreztem, többet kapok tőle, mint amit én adhatok neki. Hála a jó Istennek, hogy megengedi az emberszolgálatnak ezt a felemelő, csodálatos lehetőségét, hogy a tanítás révén ebből sok mindent tovább is adhatok. Fodor Andrásban és Vekerdi Lászlóban élt a devóció, a hálás, barátságos lelkiület, amely iszonyúan hiányzik.

A legfontosabbat tette: megvallotta ország-világ előtt, hogy mennyi mindent tanult-kapott Németh Lászlótól és mestereitől, miközben már ő maga is mester volt sokunk számára. Csak részben sikerült neki, hogy aztán a dolgok ősi rendje szerint maga is tovább adhassa szellemi-lelki gazdagságát. Őt hallgatva, rádöbbenhettünk újra: a szó valóban szakralitást hordoz és a szívben lakozó igazi bölcsességet tükrözi. Megtisztelte, felemelte ezeket az embereket, akik még tudják a legfontosabbat, a mindenség Istentől való rendjét. Tudott köszönni és megköszönni, sőt a legfőbb Jótól a másik embernek jót kérni, örömeink, eredményeinek örülni. Igen sokatmondó, ahogy a szép tisztességben megőszült Mester példát adott nekünk, hogyan kell mindenért és mindenkinek köszönetet mondanunk! Nem prédikált, de mindig tanított. A tanítás: a szeretet legszébb cselekedete. Tanított, mert szerette az embereket. Egy kivételes tehetséggű alkotó értelmiségi, aki az önreprezentációval sosem törődött, de a jó ügyért fáradozóknak mindig segített, erejét megfeszítve is. Sokszor látom magam előtt Vekerdi Lászlót úgy, ahogyan Fodor András láttatja a versében: az emberi szép is az igaz és jó egységéből fakad, mindhárom a szeretetből, amelynek teljessége a Mindenhatótól ered. Mindezek bizonyosságául adom közre Vekerdi László levelét:

„Kedves Pista! Szabó Árpád cikkei az analízisről a következők:

1) Árpád K. Szabó: Zum Preblem der antiken Analysis. In. Analysis, Harmony and Synthesis in Ancient Thought. Ed. by Jorma K. Mattila and Arty Siitonen. Acta Universitatis Ouluensis. Series B, Humanoria N. 6., Historica N. 3. 1977. 89-99. 2) Á. K. Szabó: Working backwards and proving by synthesis. In. Boston Studies on the Philosophy of Science. Ed. by R. S. Cohen and M. W. Wartofsky, vol. XXV., Dordrecht, 1974., Reidel, pp.118–130.

Mindkettőben azt fejt ki, hogy az „analysis” eredeti görög jelentése a „visszafelé dolgozás”, a „visszafelé munka” csak akkor érthető meg, ha eltekintünk a szó mai jelentésétől. „Feloldás” ez is, de másféle, mint az „elemekre bontás”. Azt, hogy az ’analysis’ a görögben „visszafelé dolgozás” eddig is jól tudták, mert így definiálta Papposz. Szabó Árpád azt fedezte fel, hogy ezzel kapcsolatban az ’elemzésnek’ nincs semmi értelme; ha viszont – az eredeti görög jelentés szerint – az analízis olyasmí, mint egy csomót kibogozni, illetve megoldani, akkor a papposzi definíció nyomban értelemmel telítődik. És Kárász Nelli csakugyan

ilyen görög (kétszeresen is görög!) értelemben bontja ki élete csomóját, kíméletlenül dolgozva visszafelé.

A két cikk nehéz matematikatörténeti szaktanulmány, az 1)-et átnéztem újra, a 2)-t nem tudtam megkeríteni, akkortájt járt a kezemben, amikor a disszertációt olvastam. Az 1) válasz a 2)-ben közöltek bírálóinak, s még kérlelhetetlenebbül és cáfolhatatlanul szögezi le az igazát, ami egyébként ép ésszel egészen természetesnek is látszik, csakhat tudósokban (külföldön is) ritka az ép ész. Hiszen, ha az 'analysis' jelentése „visszafelé dolgozás”, márpedig ez Papposz szövege szerint kétségtelen, akkor csakis a „kioldás”, „megoldás” jöhet szóba, semmiképpen sem az „elemzés”. Németh László iszonyatos lángelméje, persze, tudomány nélkül is megsejtette, de szép, hogy a tudomány is igazolja, s magyar.

Tornai tanulmánykötetét sikerült a könyvtárból megszereznem, most már hamarosan kész leszek. Van benne egy kitűnő tanulmány Gulyás Pálról! Nem is tudtam, hogy így érti! Nagyon örültem, hogy Fodor Bandiéknaál együtt lehetünk s Lakatos Andrissal, Bisztrayval, Csűrös Miklóssal olyan szépen összejöttetek! Hátha kerekedik egy kicsi Sziget? Node nagyon ne reménykedjünk; kellemes karácsonyt kíván, mindkettőtököt szeretettel ölel: Laci.” Fodor András és Vekerdi László barátságából vonjuk le a végkövetkeztetést: barátságuk minden mozzanatában nyomon lehet követni a szeretet értékélményét, erkölcsük és pszichikumuk találkozását: eszményeik kölcsönös, konstruktív megerősítését.

Aquinói Tamás az akarati elhatározással együtt vizsgál két szeretet-fajtát – *actus humanus*-ként. (A modern pszichológia pedig *actus hominis*-ként.) Aquinói Szent Tamás megkülönbözteti az *amor concupiscentiae* erkölcsileg alacsonyabb rendű, benne az egyéni érdek intencionált cél, saját hasznát helyezi előtérbe. Kiemeli az *amor amicitiae* jelentőségét, azt az erkölcsi szeretetfogalmat, amely saját kvalitásával, erőterével, szellemi-lelki törekvésével a másik ember javát akarja szolgálni. Barátságukban a szeretet erőnyé vált, benne a diszpozíció jellegű jóakarát érvényesült. Egymást nemcsak ösztönös szimpátia, hanem az erkölcsi értékrend (erkölcsi, vitális, tudományos, művészi értékek stb.) alapján ítélték meg. Barátságukat objektív értékrend fényébe állították. Jellembeli és szellemi-lelki tulajdonságaikat értékmegvalósítás céljából optimalisan kamatoztatták egymás testi-lelki gazdagítására.

Fodor András figyelmeztet bennünket: „*nem érzitek: a föltárt / lelet hogy módosul. / Sobasem ugyanegy a kép. / Tükriünk is torzuló / szemünkhöz idomul.*” (Fáziskülönbség) „...*mámorosan grasszál a sablon. (...) ásatag bolond, aki a külsőségben / akarná számon kérni / értékek rangsorát.*” (Panoráma) Szétszakadó sor címen Csoóri Sándor szilenciumának kihirdetésekor írt verset, mert úgy érezte, hogy a folyóparti ház alól már akkor ellopták a fundamentumot, amikor építették. A feltett kérdés máig érvényes: „– *Örökké hazugságban / akartok élni?*” Hitte és hirdette: kötelességünk, hogy a lét és nemlét közt az irgalom létráját nyújtsuk a rászorulónak.

Fodor András költőként statáriális fegyellemmel bemerte magának az erőn túli vállalást. Végigjárta barátság és árulás stációit, megfutotta reményfutamait, míg felismerte: „*Nincs menedék és nincs bocsánat, / vigaszkináló öncsalás-*

nak / nincsen hova bujdosnia.” (Stációk) Példaképeinek úgy tudott örülni, mint Gorkij Tolsztojnak: „Nem vagyok árva a földön, amíg ez az ember él!” Eszményképei távoztával keserűen tette fel a kérdést: „Mit ér a lélek istenarcú mása, / ha nincsen ember, kiért faragta?”

Az elmúlt évszázad régtől veszedelmes szellemi állapotát ismerve, féltő, hogy kettéhasadt, majd sokféle szakadt szellemi-irodalmi életünkben *Németh László* örökségét őrző és ápoló Fodor Vekkerdi fontosságát és mindenkori időszerűségét, „*a közös ügy szavát*” későn ismerik fel. Ma is időszerű a *Homloka égöve alatt* költőjének kardinális kérdése: „*S most újra nézem, / nézem csak a képét. / Homloka égövét. Alatta / elfértünk volna mennyien! / S kérdem veletek együtt: / amíg élt, / megérdemeltük-e?*”

Vekkerdi Lászlót méltán nagyra értékelő Fodor András kérdésére *Nagy Gáspár Éjszakáimban lámpafény* című, *Németh László halhatatlan szellemének* ajánlott versének megállapítása mindmáig, mindhármukra érvényes: „*A szív meg leszámolt eleitől fogva, / idővel, bajjal, üldözőkkel: / a férfi a halál subogó árnyékában élt, / bár igazán sose halt meg, / de azért jobb és értőbb utókort remélt!*”

Tempus